

Lugupeetud Kalle Laanet
Justiitsminister

Käesolev dokument on edastatud digitaalselt aadressil info@just.ee

19.02.2024

Eesti Meediaettevõtete Liidu seisukoht halduskohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse (kohtumenetluse avalikkus) eelnõule

Eesti Meediaettevõtete Liit (edaspidi Meedialiit) on 1990. aastal asutatud kogu erameediat ühendav organisatsioon, mille liikmeteks on veebiportaalid, televisiooniteenuse pakujad, raadiojaamad, üleriigilised ja kohalikud ajalehed ning ajakirjad. Kokku 50 kanalit ja väljaannet. Meedialiit tänab võimaluse eest kaasa rääkida kohtumenetluse avalikkuse eelnõu valmimisprotsessis.

Alljärgnevalt toob Meedialiit välja probleemkohad, mis vajavad täiendavat tähelepanu ja mille lahenduse otsimisel oleme valmis kaasa mõtlema.

1. Kohtumenetluse avalikkuse suurendamine

- 1.1. Eelnõu peamiseks eesmärgiks on seletuskirja kohaselt suurendada kohtumenetluse avalikkust ja kohtupraktika kättesaadavust, samal ajal tagades süütuse presumptsiooni ja juurdepääsupiiranguga andmete ning füüsilisest isikust menetlusosaliste eriliiki isikuandmete ja eraelu puutumatuse kaitse.
- 1.2. Meedialiit esitas 10.09.2021 oma kirjalikud seisukohad ning juhtis sel ajal menetluses olevas eesnõus olevatele põhimõttelistele vastuoludele tähelepanu. Paraku ei ole uus eelnõu neid tähelepanekuid arvesse võtnud ning uus eelnõu sisaldab ka eelmises eelnõus sisaldunud sisulisi mõõdalaskmisi.
- 1.3. Meedialiit on jätkuvalt seisukohal, et kohtumenetlus ei saa olla avalik, kui huvitatud isikutel pole võimalik teada, kes on kohtuvaidluse poolteks. Tegemist on kahe põhiõiguse vastandumisega – õigus eraelu puutumatusele vs õigus avalikule kohtupidamisele ja kohtuotsuse avalikule kuulutamisele.¹

1.1. ¹ PS § 26 – Igaühel on õigus perekonna- ja eraelu puutumatusele. Riigiasutused, kohalikud omavalitsused ja nende ametiisikud ei tohi kellegi perekonna- ega eraellu sekkuda muidu, kui seaduses sätestatud juhtudel ja korras tervise, kõlbluse, avaliku korra või teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks, kuriteo tõkestamiseks või kurjategija tabamiseks vs PS § 24 – Kohtuistungid on avalikud. Kohus võib seaduses sätestatud juhtudel ja korras oma istungi või osa sellest kuulutada kinniseks riigi- või ärisaladuse, kõlbluse või inimeste perekonna- ja eraelu kaitseks või kui seda nõuavad alaealise, kannatanu või õigusemõistmise huvid.

- 1.4. Põhiseaduse kommenteeritud väljaanne² selgitab, et PS § 24 lg-tes 3 ja 4 sätestatud kohtumenetluse avalikkuse ja kohtulahendi kuulutamise avalikkuse põhimõtted on käsitatavad kohtumenetluse organisatsiooniliste põhimõtetenä, mille **põhieesmärk on tagada kohtumenetluste läbipaistvus** ja selle kaudu aidata kaasa kohtuvõimu legitimeerimisele. Kuna kohtulahendi kuulutamine on tegelikult kohtumenetluse üks osa, siis ei oleks iseenesest raske kohtulahendite kuulutamise avalikkust lihtsalt tuletada kohtumenetluse avalikkusest ja seetõttu võiks nende kahe põhimõtte eristamine näida küsitav. Eristamine on siiski vajalik seetõttu, et kummagi põhimõttega seostatava põhiõiguse tarbeks on PS-s sätestatud erinevad põhiõiguse lubatava piirangu (riive) tingimused. EIÕK art 6 lg-s 1 nii selget eristust ei tehta. Konventsioon näeb ette igaühe õiguse oma tsiviilõiguste ja -kohustuste või temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamise korral avalikule asja arutamisele ning kohtuotsuse avalikule kuulutamisele, lisades, et **ajakirjanikke ja üldsust** võidakse siiski demokraatlikus ühiskonnas eemaldada kas kogu või osast protsessist **kõlbluse, avaliku korra või riigi julgeoleku huvides või kui seda nõuavad alaealise huvid või osapoolte eraelu kaitse, või erilistel asjaoludel**, kus avalikkus võib kahjustada õigusemõistmise huve, ulatuses, mis on kohtu arvates vältimatult vajalik.
- 1.5. Kehtivad menetlusseadused (HkMS, TsMS ja KrMS) sätestavad andmesubjekti õigused mh kohtulahendite avalikustamisel. Seadus võimaldab kohtul kas andmesubjekti taotlusel või omal algatusel isikuandmed avaldamisele kuuluvast kohtuotsusest eemaldada³. Analoogselt viitab isikuandmete töötlemisele kohtute isikuandmete töötlemise kord⁴. Nii menetlusseadused kui ka isikuandmete töötlemise selgitus kohtute kodulehel võimaldavad andmesubjekti taotlusel või kohtu algatusel eemaldada avaldamisele kuuluvast kohtuotsusest isikuandmed. Siinjuures on siiski oluline märkida, et isikuandmete eemaldamine peab olema initsieeritud andmesubjekti enda või asja lahendava kohtu poolt. Kehtiva seadusega ei ole kooskõlas isikuandmete eemaldamine kõikidest lahenditest ilma andmesubjekti vastava taotluse ega kohtu algatuseta.
- 1.6. Seega tagavad ka tänased menetlusseadused isikuandmete kaitse. Eelnõu seletuskirjas puuduvad põhjendused selle kohta, miks ja millisel määral ei taga kehtiv õigus isikuandmete kaitset. Milline kvalitatiivne vahe isikuandmete töötlemise seisukohalt on jõustumata ja jõustunud kohtulahendite avalikustamisel, eelnõust ei selgu. Meedialiit nõustub, et jõustumata lahendite puhul tuleb eksimatult arusaadavalt eristada jõustunud ja jõustumata lahendeid. Meedialiit leiab, et kui jõustumata lahendite avalikustamine on vajalik, oleks mõistlik teha kehtivasse seadusesse sellekohane muudatus, jättes täna kehtiv regulatsioon isikuandmete avalikustamise osas muutmata.
- 1.7. Seletuskiri toob eelnõu väärtusena esile, et avalikkusel ja ajakirjandusel on jõustumata lahendite avalikustamisel võimalik asjakohast infot saada ilma kohtusse pöördumata. Siinjuures on oluline märkida, et kui avalikkus (või ajakirjandus või muud huvitatud isikud) ei tea, kes on vaidlevateks poolteks, siis ei ole neil võimalik üldse teada, et kohtumenetlus

---

Kohtuotsus kuulutatakse avalikult, välja arvatud juhud, kui alaealise, abielupoole või kannatanu huvid nõuavad teisiti.

² <https://pohiseadus.ee/sisu/3495> p 19

³ HkMS § 175 TsMS § 462 ja KrMS § 408¹

⁴ <https://www.kohus.ee/eesti-kohtud/isikuandmete-tootlemine-kohtus>

võib neile huvi pakkuda. Tegemist ei ole üksnes ajakirjandust puudutava küsimusega, sest samaväärselt võiks näiteks kohaliku elu puudutavas teeservituudi vaidluses olla huvitatud isikuks kohalik kogukond. Ebaõige on seletuskirja väide, et jõustumata lahendite kajastamisel võib jääda ebaselgeks, kas tegemist on jõustunud või jõustumata otsusega. Euroopa Inimõiguste Kohus on korduvalt selgitanud, et meedias tuleb kajastada asjakohast menetlusstaadiumit, seega ei sõltu meediakajastuse adekvaatsus sellest kas ajakirjanik on jõustumata lahendi saanud kohtust või on see lahend avalikult kättesaadav.

- 1.8. Lahendite avalikustamise automatiseerimist, mis kohtute haldamise nõukogu seisukoha on vajalik, kehtiva seaduse rakendamine ei takista, sest otsus isikuandmete anonüümimise kohta sisaldub otsuses ning kui kohus otsustab isikuandmeid mitte avaldada, siis läheb automatiseeritud töötlemisse isikuandmeid mitte sisaldav otsus, sõltumata sellest, kas otsus on jõustunud või mitte.
- 1.9. Tänapäevane eelnõu ei suurenda kohtumenetluse avalikkust, vaid vastupidi hoopis vähendab seda, olles Meedialiidu hinnangul vastuolus Põhiseadusega.

2. Kohtuistungite toimumise aja ja koha avaldamine

- 2.1. Kehtivad menetlusseadused sätestavad, et kohtuistungite toimumise aeg ja koht ühes menetlusosaliste nimedega avaldatakse kohtu veebilehel. Tegelikult toimub avaldamine Riigi Teatajas, sellekohane muudatus eelnõus on asjakohane.
- 2.2. Eelnõu kohaselt asendatakse avaldamisele kuuluvas kohtuistungite infos füüsiliste isikute nimed initsiaalidega nii tsiviil- kui halduskohtus.
- 2.3. Selline ettepanek puudus eelnõus, mille menetlus lõppes seoses Riigikogu koosseisu volituse lõppemisega, ning tegemist on sättega, mis taaskord mitte ei suurenda, vaid oluliselt vähendab kohtupidamise avalikkust.
- 2.4. Seletuskirja kohaselt on füüsiliste isikute nimede kaotamine kohtuistungite aja ja koha kohta avalikustatavast informatsioonist vajalik, kuna menetlusosaliste nimede avaldamine ei taga lõplikult isikuandmete võimaliku kuritarvitamise vältimist, sest süstemaatilise andmebaasi koostajal on võimalik veebilehelt kopeerida istungi ajad koos menetlusosaliste nimedega ning viia need hiljem asja numbri ja menetlusosaliste initsiaalide järgi omavahel kokku (seletuskirja lk 29).
- 2.5. Praktikas puuduvad igasugused näited Riigi Teatajas olevate kohtuistungite aegade alusel toime pandud eraelu puutumatuse riivetest. Kohtupidamise avalikkus muutub näiliseks, kui ei avalikkusel, huvitatud osapooltele ega ajakirjandusel ei ole võimalik teada, kes ja mille üle kohtus vaidleb. Seda enam, et ka Põhiseaduse kommentaarid jaatavad kohtupidamise juuresoleku õigust kui mitte ainult menetlusosalise, vaid ka huvitatud kolmanda isiku õigust⁵. Teoreetiliselt on võimalik, et ka avalikest kohtuistungitest teeb keegi märkmeid, kannab need enda koostatud andmekogusse ja riivab sellega menetlusosalise eraelu puutumatust, kuid selliste teoreetiliste riivete võimalikkus ei saa olla aluseks põhiõiguse piiramisel. Meedialiit leiab, et kohtuistungite aja, koha ja osaliste avaldamine on vääramatult vajalik, et huvitatud isikutel oleks võimalik kohtuistungist osa võtta. Seda enam, et seletuskirja kohaselt on avalikke istungeid (mille kohta, aega ja osalisi on võimalik avaldada) ainult 10 % kõikidest kohtumenetlustest. Seega ka kvantitatiivselt on töödeldavate isikuandmete hulk väike.

⁵ <https://pohiseadus.ee/sisu/3495> p 17

3. Juriidiliste isikute andmete asendamine

- 3.1. Eelnõu eesmärgiks on kaitsta isikute eraelu puutumatust ning vähendada riski ebaseaduslikule ja ebavajalikule isikuandmete töötlemisele. Juriidiline isik on abstraktsioon, kellel pole eraelu ning kelle eraelu puutumatust ei ole võimalik sellest tulenevalt üldse riivata.
- 3.2. Ebaõige on seletuskirjas avaldatud seisukoht, et seni oli juriidilisel isikul kui andmesubjektil õigus taotleda oma andmete varjamist. Kehtiva regulatsiooni kohaselt võis juriidiline isik taotleda oma nime ja registrikoodi mitte avaldamist arvutivõrgus avalikustatavas kohtulahendis⁶. Täna kehtiv TsMS § 462 või HKMS § 175 ei võimalda eemaldada lahenditest juriidiliste isikute andmeid. Mõlemad menetlusseadused viitavad andmete eemaldamisel **andmesubjekti** võimalusele taotlus esitada. Andmesubjekti defineerib alates 2003. aastast kehtinud isikuandmete kaitse seadus (erinevates redaktsioonides), mis käsitleb andmesubjektina üksnes **füüsilist isikut**. Isikuandmete kaitse seadus oli vastu võetud Euroopa Parlamendi Ja Nõukogu direktiivi 95/46/EÜ alusel, mille artikle 2 käsitles samuti andmesubjekti üksnes füüsilise isikuna. HKMS ega TsMS ei andnud andmesubjektile teistsugust tähendust. Seega on põhjendamatu ka HKMS § 175 lõikes 4 ja TsMS § 462 lg 3 planeeritav muudatus, mille kohaselt sõna *andmesubjekt* asendatakse sõnaga *füüsiline isik*. Andmesubjekt saab olla ainult füüsiline isik ja seda juba aastast 1995.
- 3.3. Juhtudeks kui juriidiline isik osaleb vaidluses, milles võidakse avaldada juriidilise isiku jaoks tundliku informatsiooni (näiteks ärisaladust), on menetlusseadused ette näinud võimaluse kuulutada menetlus kinniseks.
- 3.4. Viidatud säte ei anna kohtutele võimalust juriidilise isiku taotlust rahuldamata jätta, sest eelnõu nõuab üksnes põhistatud taotluse esitamist. Samuti ei reguleeri eelnõu võimalikku kaebeõigust, kui kohus juriidilise isiku andmed eemaldab või eemaldamata jätab.
- 3.5. HKMS-is säilib regulatsioon, mille kohaselt riigi- või kohaliku omavalitsuse asutuse, avalik-õigusliku juriidilise isiku või muu avaliku võimu kandja andmeid kohtulahendis ei varjata (HKMS § 175 hetkel kehtivas redaktsioonis lõige 3, eelnõus lõige 3²), samas kui tsiviilkohtumenetluses on menetlusosaliseks riik, kohaliku omavalitsuse asutus või avalik õiguslik juriidiline isik, on eelnõu kohaselt viimastel samuti õigus (eelnõu § 4 punkt 11, millega muudetakse TsMS § 462 lõike 2 esimest lauset ja sõnastatakse järgmiselt: „Juriidilisest isikust menetlusosalise taotlusel või kohtu omal algatusel asendab kohus kohtuotsuses juriidilise isiku nime tähemärkidega ning ei avalikusta tema registrikoodi ega aadressi ega muid andmeid mis võimaldavad teda üheselt tuvastada.”) nõuda oma nime asendamist tähemärkidega. Selline muudatus on ebavajalik ning takistab avalikkusel jälgida eelarveliste vahendite kasutamist avalik-õiguslike isikute poolt ning kontrolli vahendite kasutamise üle.
- 3.6. Meedialiidu hinnangul on tegemist sättega, mis on vastuolus eelnõu eesmärgiga ning põhiseadusest tuleneva kohtumenetluse avalikkuse põhimõttega. Viidatud säte ei välista ka näiteks pankrotivõlgniku poolt põhistatud taotluse esitamist näiteks tsiviilvaidlustes, mis puudutavad pankrotivara.

⁶ Seletuskirja lk 32 ülalt kolmas lõik.

4. Informatsiooni ajakirjanduslikul eesmärgil töötlev isik

- 4.1. Eelmise eelnõu läbirääkimistel jõudsid huvigrupid ühisele arusaamisele, et ajakirjanduslikul eesmärgil informatsiooni taotlevad isikute õigustatud huvi kohtutoimikuga tutvumisel tuleks eeldada.
- 4.2. Meediaväljaanded töötlevad isikuandmeid meediaerandi alusel, mis on sisustatud isikuandmete kaitse seaduse §-s 4, mille kohaselt võib isikuandmeid andmesubjekti nõusolekuta töödelda ajakirjanduslikul eesmärgil, eelkõige avalikustada meedias, kui selleks on avalik huvi ja see on kooskõlas ajakirjanduseetika põhimõtetega. Isikuandmete avalikustamine ei tohi ülemäära kahjustada andmesubjekti õigusi. Isikuandmete avalikustamiseks meedias peavad esinema kõik IKS §-s 4 sätestatud tingimused üheaegselt – peab esinema avalik huvi, avaldamine peab olema kooskõlas ajakirjanduseetika põhimõtetega ning avalikustamine ei tohi ülemääraselt kahjustada andmesubjekti huve. Selleks, et tuvastada avaldamise eeldused, peab ajakirjanduslikule eesmärgil isikuandmeid töötlev isik välja selgitama nende tingimuste esinemise. Ilma toimiku sisu teadmata ei ole võimalik teada, kas avalik huvi esineb või kas avaldamine võiks ülemääraselt kahjustada andmesubjekti huve.
- 4.3. Samas Meedialiit mõonab, et kuivõrd Eesti on valinud ajakirjanduse isereguleerimise ja puuduvad õigusmõisted nagu ajakirjandus, meediaväljaanne ja/või ajakirjanik, siis on õigustatud huvi eeldust keeruline isikustatult sisustada.
- 4.4. Meedialiit on osalenud Euroopa Meediavabaduse Määruse (European Media Freedom Act⁷) (EMFA) väljatöötamisel läbi Euroopa Meedialiitude katusorganisatsiooni News Media Europe. EMFA on ellu kutsutud kaitsma ajakirjandusvabadust otsekohalduva määrusena ja võetakse vastu ilmselt selle aasta aprillis. Meedialiit teeb ettepaneku sisustada ajakirjanduslikult eesmärgil informatsiooni töötlevat isikut läbi EMFA artikli 2 punkti 5 mis annab viite direktiivile (EL) 2019/790⁸ artikli 2 punktile 4⁹, mis määratleb ajakirjandusväljaande, või läbi EMFA artikli 2 punkti 2, mis sisustab meediateenuse. Sellisel sisustamisel oleks võimalik eristada toimetusvastutusega väljaandeid, kellele laienevad ka EMFA garantiid, isikutest, kes informatsiooni tegelikult ajakirjanduslikul eesmärgil ei töötle. Meediateenuse osutaja kaudu informatsiooni ajakirjanduslikul eesmärgil töötlevat isikut defineerides oleks samuti tagatud, et töötlemisega kaasneb EMFA-s ettenähtud toimetusvastutus ja isikuandmete töötlemise otsuseid ei tehta ainuisikuliselt. Selline lahendus pakuks ka võimaliku isikuandmete ebaseadusliku töötlemise puhul selgust, kes ebaseadusliku töötlemise eest vastutab ja kas tegu üldse on ajakirjandusväljaandega.

⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022PC0457>

⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32019L0790>

⁹ „ajakirjandusväljaanne” – peamiselt ajakirjanduslikku laadi kirjatööde kogum, mis võib hõlmata ka muid teoseid või materjale, ning mis:

- a) kujutab endast eraldiseisvat ühikut sama nime all perioodiliselt väljaantavas või regulaarselt ajakohastatavas väljaandes, näiteks ajalehes või üldist või erihuvi pakkuvast ajakirjas;
- b) seab eesmärgiks anda üldsusele uudiste või muude teemadega seotud teavet ning
- c) avaldatakse mõnes meediakanalis teenuseosutaja initsiatiivil, toimetuse vastutusel ja kontrolli all.

- 4.5. Sellise lahenduse puhul oleks tagatud meediale võimalus töödelda andmeid ajakirjanduslikul eesmärgil ning andmesubjektile oleks tagatud selgus, et isiku puhul, kes ei töötle andmeid ajakirjanduslikul eesmärgil, ei saa ka toimikuga tutvumisel õigustatud huvi eeldada ning vajalik on huvi põhjendamine. Kui isikute ring, kes saavad informatsiooni töödelda ajakirjanduslikul eesmärgil, on piiritletud, siis oleks eelnõusse võimalik lisada, et ajakirjanduslikul eesmärgil informatsiooni töötleva isiku õigustatud huvi eeldatakse.
- 4.6. Ebaselgeks jääb vajadus muuta TsMS § 59 lg 3. Tänase regulatsiooni kohaselt on lõppenud menetluses õigustatud huvi puhul õigus toimikuga tutvuda ka menetlusosaliste nõusolekuta. Eelnõu muudab regulatsiooni ning juurdepääsu saab taotleda ka toimikutele, milles menetlus ei ole lõppenud, kuid sellele õigusele lisandub kohtu kohustus küsida menetlusosaliste seisukohta (mitte nõusolekut). Siinjuures on oluline, et sõltumata menetlusosaliste seisukohast on kohtul õigus menetlusvälisele isikule võimaldada kohtuasja toimikuga tutvumist. Kui eelnõu puhul on korduvalt rõhutatud ohtu, et eelnõu võib oluliselt suurendada kohtute halduskoormust, siis sellise ebavajaliku ja tagajärgi mitteomava täiendava kohustuse panemine kohtule ei ole põhjendatud ega proportsionaalne. Meedialiit leiab, et põhjendatud taotluse puhul võiks kohus otsustada kohtutoimikuga tutvumise üle ka ilma menetlusosaliste seisukohti ära kuulamata. Ajakirjanduslikul eesmärgil informatsiooni töötleva isiku puhul õigustatud huvi eeldatakse,

Meedialiit loodab, et eelloetletud kommentaarid ja ettepanekud aitavad eelnõud tuua lähemale selle eesmärgile, milleks on kohtupidamise avalikkuse suurendamine. Oleme jätkuvalt huvitatud diskussioonis osalemisest ning tasakaalustatud lahenduse leidmisest.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Mari Männiko
vandeadvokaat